

SANOAT KIMYOSI**Po'latova Sarvinoz Olimjon qizi****To'rabekova Muxlisa G'ayratjon qizi****Xikmatullayeva Ruxshona Komil qizi***Jizzax Davlat Pedagogika universiteti Tabiiy fanlar fakulteti
1-bosqich talabasi*

Annotatsiya; *“Sanoat kimyosi” fani kimyo sanoatida amalga oshiriladigan asosiy texnologik jarayonlar, xom ashyo turlari, mahsulotlar va ularning ishlab chiqarish usullari haqida bilim beradi. Ushbu fan orqali talabalar kimyoviy mahsulotlar ishlab chiqarishning nazariy asoslari, sanoat reaksiyalarining mexanizmlari, ularning energetikasi va ekologik xavfsizligi bilan tanishadilar. Fan, shuningdek, texnologik jarayonlarning zamonaviy usullari va ularni modernizatsiya qilish yo‘llarini o‘rganishni ham o‘z ichiga oladi. “Sanoat kimyosi” fani kimyo va kimyoviy texnologiya yo‘nalishidagi mutaxassislar tayyorlashda muhim o‘rin tutadi. Bu fan talabalarga amaliyotda qo‘llaniladigan kimyoviy ishlab chiqarish jarayonlarini chuqur tushunishga yordam beradi va ularni sanoat korxonalarida samarali faoliyat yuritishga tayyorlaydi.*

Kalit so‘zlar; *‘O‘zkiyosanoat’, ‘Qo‘qon superfosfat zavodi’, ‘Maksam chirchiq’, ‘Navoiyazot’, ‘Samarqandkimyo’, superfosfat, ‘Farg‘onaazot’, fosforit, polimerlar, surfaktand, o‘g‘itlar, plastmassalar, ‘ammafost’, suprefos, ‘Elektroximzavod’.*

Kimyo sanoati – bugungi kunda har bir mamlakat iqtisodiyotining muhim tarmog‘idir. Kimyoviy mahsulotlar, jumladan, o‘g‘itlar, plastmassalar, polimerlar, dori-darmonlar, yog‘lar, surfaktantlar va boshqa ko‘plab mahsulotlar turli sohalarda keng qo‘llaniladi. Shu sababli, sanoat kimyosi fani kimyo sohasidagi mutaxassislarni tayyorlashda muhim o‘rin tutadi. Bu fan kimyo sanoatining texnologik jarayonlari, xomashyo bilan ishlash va ishlab chiqarish usullari, shuningdek, ekologik va iqtisodiy jihatlarini o‘rganishga qaratilgan.

Kimyo sanoati O'zbekiston iqtisodiyotining bazaviy tarmoqlar sirasiga kiradi va qishloq xo'jaligida ishlab chiqarishni jadallashtirish ehtiyojlaridan kelib chiqib, mineral o'g'itlar chiqaruvchi korxonalarni qurish orqali tashkil topgan. Respublikaning zamonaviy kimyo sanoati tarixi Shorsuv oltingugurt koni 1932-yilda ishga tushirilishi bilan boshlanadi.

1940-yilda kimyo sanoatining eng yirik korxonasi — Chirchiq elektrkimyo kombinati (bugungi kunda «Maksam-Chirchiq» AJ) mahsulot bera boshladi.

1962-yilda Farg'ona azotli o'g'itlar zavodi (bugungi kunda «Farg'onaazot» AJ) ishga tushirildi.

1964-yilda Navoiy kimyo kombinati (bugungi kunda «Navoiyazot» AJ) mahsulot bera boshladi. 1969-yilda Olmaliq kimyo zavodi (bugungi kunda «Ammofos» AJ) ishga tushirildi.

Hozirgi vaqtda «Maksam-Chirchiq», «Navoiyazot» va «Farg'onaazot» aksiyadorlik jamiyatlari azotli o'g'itlar: ammiakli selitra, karbamid, ammoniy sulfati ishlab chiqaradilar. «Ammofos», «Samarqandkimyo» va «Qo'qon superfosfat zavodi» ochiq aksiyadorlik jamiyatlari fosforli o'g'itlar: ammos, suprefos, oddiy ammoniyli superfosfat, ammoniysulfofosfat va nitrokaltsiyfosfat ishlab chiqaradilar. Ularni xom ashyo bilan Qizilqum fosforit kombinati ta'minlaydi. «Elektroximzavod» AJ QK o'simliklarni muhofaza qilish kimyo vositalarni ishlab chiqaradi.

Kompaniya korxonalarini ishlab chiqaradigan mahsulotlar turlaridan kelib chiqib, quyidagi ishlab chiqarish majmualarga bo'lish mumkin: mineral o'g'itlar, noorganik moddalar va energetika, oltinkon va kimyo sanoatlari uchun kimyo reagentlar ishlab chiqarish majmuasi; organik kimyo, sun'iy tola va polimer materiallar ishlab chiqarish majmuasi; o'simliklarni muhofaza qilish kimyo vositalari ishlab chiqarish majmuasi; kalsiylashtirilgan soda ishlab chiqarish majmuasi.

«O'zbekimiyosanoat» AJ korxonalari 170 dan ortiq kimyo mahsulotlari turlari ishlab chiqariladi.[1]

Azot va fosforli o'g'itlar, sirka kislotasi, natriy xlorat, natriy sianid va nitrat kislota va boshqalar kabi kimyoviy mahsulotlar ichki bozor va qisman Markaziy Osiyo mintaqasining qo'shni mamlakatlari bozorlarining

ehtiyotlarini qoplaydi. Ishlab chiqarilgan mineral azot va fosforli o‘g‘itlarning hajmi va turlari bo‘yicha “O‘z kimyosanoat” Markaziy Osiyoda ammiak, karbamid, ammiak selitrasi, ammoniy sulfati, ammofos, superfosfat va nitrofosning yirik ishlab chiqaruvchisi bo‘lib, mintaqada yetakchi o‘rinni egallaydi.

Respublikaning Zarafshon viloyatida bir nechta yirik kimyo korxonalari mavjud:

“Navoiyazot” OAJ kaustik soda, xlor va xlor mahsulotlari, oltin qazib olish sanoati uchun kimyoviy reagentlar, poliakrilamid, metanol, poliakrilon va itil tolasini ishlab chiqaradi. Fransiya kompaniyasining loyihasiga ko‘ra 2002-yilda ishga tushirilgan xlor-magniy defoliant va natriy xlorat ishlab chiqarish yuqori sifatli mahsulot ishlab chiqarishni ta‘minlaydi.

“Samarqandkimyo” OAJda “O‘z kimyosanoat” davlat aksiyadorlik kompaniyasi mutaxassislari O‘zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi olimlari bilan birgalikda mineral o‘g‘itning yangi turi – nitro-kalsiy fosforli o‘g‘it (nitrofosning analogi) chiqarilishi bilan Jeroy fosforitlarini qayta ishlash texnologiyasini ishlab chiqdilar va joriy qildilar. NKFU ishlab chiqarish texnologiyasi fosforitlarning nitrat kislota parchalanishiga asoslangan va mavjud sanoat bilan taqqoslaganda ekologik jihatdan yuqori.

“Elektrokimyo zavodı” OAJ QK respublikaning qishloq xo‘jaligi uchun yuqori sifatli samarali pestitsidlarni ishlab chiqaradi. Ayni paytda Kompaniya faol investitsiya siyosatini olib bormoqda. Ammiak ishlab chiqarish bo‘yicha yirik quvvatlarni modernizatsiyalash va rekonstruksiya qilish bo‘yicha mahalliy va xorijiy muhandislik kompaniyalarining so‘nggi ishlanmalaridan foydalangan holda tashkiliy choralar ko‘rilmoqda, maqsadi energiya tejash bilan yuqori samaradorlikni ta‘minlashdir.[2]

‘Navoiyazot’ OAJ

‘Samarqandkimyo’

OAJ

Foydalanilgan adabiyotlar;

Uzkiyosanoat.uz, Dev-portal.miit.uz